

13/2

BERTRAND RUSSELL SOM NOVELLIST

VÄRLDENS MEST ryktbara filosof har på några månader ökat sitt rykte genom tre prestationer: han har fyllt åttio år, skilt sig och gift om sig samt startat som skönlitterär författare, som novellist. Det sistnämnda har vi till i går vetat blott genom förhandsreklam. Nu föreligger den nya boken: *Bertrand Russell: Satan i sovstaden och andra berättelser* (Natur och Kultur, 9: 50). Världspremiären äger rum på svenska, liksom i fråga om Graham Greenes första teaterstycke; om ett par veckor kommer den engelska upplagan.

På omslagssidan får läsaren några upplysningar om vad det gäller. Russell tillhör, sägs det, E. T. A. Hoffmanns, Voltaires och H. G. Wells' skola som ironisk sagoberättare. Att här tala om en skola är litet konstigt, men de anförda namnen, åtminstone Voltaires och Wells', ger en hel del. Några mindre märkliga inflytelser kunde med fördel ha nämnts; man tänker inte sällan på Conan Doyle och Agatha Christie. I flertalet noveller söker Russell på ett trovärdigt och vardagligt sätt berätta fantastiska historier; den avsedda underhållningen förknippas med satirer över sociala, religiösa och moraliska ting, hållna i en stil av frivolitet och cynism som ibland påminner om "Candide". Men utom i några korta avsnitt lyckas han inte. Det brister i den fantasi som genren fordrar. Den majestätiska fräckhet som utmärker

Bertrand Russell

de största föregångarna sjunker i regel ned till ett tjugigt avslöjande av en humbug som varje läsare genomskådat. Kvickheter finns i överflöd, men inte många som förtjänar tre stjärnor, och de enkla lustigheterna tycks alltför mycket roa sin upphovsman. Den som haft nöjet att träffa Russell erinras om hans konversation. Russell är kvick, han har alltför länge och mycket varit kvick; han utgår från att allt vad han säger måste vara kvickt, och åhöraren lägger mindre märke till roligheterna än till den pretiösa ton i vilken de serveras och det fnitterande skratt — alltför ofta ensamt — med vilket mästaren markerar deras existens.

Det bästa stycket i boken tycks mig vara en berättelse — enligt författaren en sann berättelse — som faller helt utanför den eljest dominerande genren. Engelskt universitetsliv bjuder på en sorts tragikomedi som vi inte har motsvarighet till: valet av rektor (master eller principal eller censor eller vad det nu kallas) i de små colleges av vilka de gamla universiteten fortfarande består. Rektoratet är ett stort pris; det medför högre inkomster, ofta en flott våning eller rent av ett elegant hus, och en betydande social prestige; tidigare var det inte ovanligt att blott rektorn hade rätt att gifta sig, medan de övriga lärarna måste bo som ungarlar i de anvisade lokalerna; fortfarande leder ett giftermål för en vanlig lärare i många fall till avhysning från den eljest gratis eller ytterst billigt upplåtna lägenheten inom collegeet. Då antalet väljare och valbara stundom är ytterst litet — kanske ett tiotal — blir rivaliteten hård och genom rivalernas intima relationer pinsam; den i Sverige alltför litet kände författaren C. P. Snow har ägnat en roman ("The Masters") åt en sådan konflikt. I berättelsen "Parnassens väktare" skildrar Russell en strid om rektoratet under den gamla goda tiden, med upphöjelsen som ett villkor för äktenskap, och här lyckas han förmedla ett

intryck av realitet och tragedi. Efter all sannolikhet skulle Russell, det slås man av i detta sammanhang, bli en memoarförfattare av rang, och det vore glädjande om han ansåg sin ålder vara tillräckligt hög för försjunkande i gamla minnen.

Russells storhet ligger enligt sakkunskapen i arbeten som är svårtillgängliga även för filosofer av facket. Hans rykte vilar däremot främst på de otaliga böckerna med sociologisk, samhällskritisk och populärfilosofisk syftning. Många av dem fångslar genom den stora kritiska fantasin, skarpsinnet och den intellektuella självständigheten. De har nedvärderats framför allt från religiöst håll som ytliga och triviala. Delvis har detta berott på Russells genomförda och hänsynslösa rationalism; kritikerna har retat sig på frånvaron av det slags djupsinne som attraheras av eller åtminstone vördar mystik och storslagna villfarelser. Men kritiken har också kunnat peka på något billigt hos Russell, en brist på förståelse för svårigheter, skuld-känsla och ångest, en upplysthet som verkar dåligt 1700-tal i sin muntra lättvindighet. Den sidan kommer klarare till synes i novellerna än i alla tidigare skrifter. Men det värsta är att boken inte är vidare rolig.

HERBERT TINGSTEN